

Nyáry Gábor (Városlőd)

Az 1947-es Altöttingi Országgyűlés eseményei és hatása a magyar menekültekre

„Az országgyűlés tagjai nem akartak egyebet, mint megőrizni a független magyar állameszmét, a magyar alkotmányosságot, a magyar szuverenitás elvét, gondolatát és erkölcsi tartalmát, hogy mindezt egy jobb jövőre átmentse, annak töretlen folytonosságát fenntartsa és az abban rejlő erőit tisztán adhassa át a magyar népnek, minden fenntartás és haladék nélkül, mihelyt szabad országban, szabad népként veheti át tőle.”

(Az altöttingi országgyűlés résztvevőinek nyilatkozata)

Tudvalévő, hogy a magyar történelemkönyvekben gyakran tudatosan nem egészen úgy vannak leírva az események, ahogyan azok valójában zajlottak. Különösen igaz ez a 20. századi történelmünkre, amit az éppen hatalmon lévő politikai csoport – akár jobbról, akár balról – nagymértékben átíratott. Ezért igen sok, alapvető eseményt nem sikerült mindmáig se meghatározni, se feldolgozni. Így lehet az is, hogy máig sincs egyértelműen meghatározva mi történt Magyarországon 1944–1945-ben. Megszállás? Baráti segítségnyújtás? Vagy felszabadítás? De emiatt lehetséges az is, hogy a mai napig vannak olyanok – nem is kevesen –, akik 1956-ot ellenforradalomnak, a csöcselék lázadásának nevezik. Azonban ebben a politikával átíratott történelemben is ritka, hogy egy fejezetet – ami ráadásul elég vaskos – egyszerűen „kifelejtssenek” a történelemkönyvekből.

Pedig pontosan ez történik több százezer magyar történetével! A második világháború utolsó szakaszában, 1944 augusztusának végén a Szovjetunió Vörös Hadserege átlépte a második bécsi döntés által megállapított magyar határt, így az ország hadszíntérré vált. Ezzel egy időben megkezdődött a lakosság tömeges Nyugatra menekülése. Szálasi Ferenc hatalomra jutása után emellett megindult a szervezett kitelepítés is. Amikor 1945. május 8-án Európában véget ért a háború, hozzávetőlegesen nyolcszázezer-egymillió magyar állampolgár tartózkodott az

ország határain kívül, döntő többségben az egykori Harmadik Birodalom területén. Voltak, akik a szovjet katonák elől menekültek, voltak, akik az esetleges felelősségre vonás elől, voltak, akiket a nyilasok telepítettek ki, voltak azok a katonák és leventék, akiket szolgálat közben ért idegen földön a háború vége és voltak, akik a koncentrációs táborokból szabadultak.

Nyári Gábor Szőnyi József előadását hallgatja .

Az ő sorsukról nagyon keveset tudunk, pedig olyan megpróbáltatásokon mentek keresztül, amelyeket elképzelni is nehéz. A magyarok – más nemzetek menekültjeivel együtt – idegen földön, élelem, ruhák, hírek nélkül éltek napról napra és az már rendezett körülményeknek számított, ha valaki bekerülhetett egy, a győztes nyugati hatalmak által fenntartott táborba. Persze ezekben a zárt táborokban sem volt sokkal jobb az élet, hiszen többségüket a korábbi náci koncentrációs táborokból alakították ki. Így lehetséges például, hogy a hírhedt dachau-i tábornak 1945 után több magyar „lakója” volt, mint a világháború alatt. Nem csoda, hogy a menekültek többsége megpróbált minél előbb hazajutni Magyarországra. Szervezetten és szervezetlenül is megindult a hazatelepülés, de sokan, kétszáz-kétszázötvenezeren nem tudtak, nem mertek vagy nem akartak visszatérni egy olyan megszállt országba, ahol hangoztatták ugyan a demokratikus alapelveket, de valójában a Vörös Hadsereg és a Kommunista Párt volt az úr. Ezek a magyarok döntő többségben az ezer éves magyar államban, a keresztény, nemzeti hagyományokban hittek, nem pedig a tankokkal kikényszerített, úgynevezett köztársaságban, amelynek az adott körülmények között esélye sem volt valódi demokráciaként működni. Ezek a magyarok elhatározták, hogy bár nem térhetnek haza szülőföldjükre, megőrzik magyarságukat, hagyományaikat, nyelvüket, kultúrájukat. Ezek közül a táborokban élő, a mindennapi betevő fala-

tért küzdő menekültek közül több mint tízezren jelentek meg mintegy hetven évvel ezelőtt, 1947-ben Altöttingben, Szent István ünnepén, hogy hitet tegyenek magyarságuk, kereszténységük, európaiságuk mellett.

A minden szempontból kiemelendő 1947-es altöttingi események, a zarándoklat és az országgyűlés, nem csupán politikailag fontosak, hanem a menekült magyarokra mért hatásuk miatt. A hazájukat elhagyni kényszerült magyarok a második világháború után először gyűltek össze egy tömegrendezvényen, amelyen megtudhatták, hogy nincsenek egyedül, lelki és szellemi támogatásra számíthatnak honfitársaiktól, volt képviselőik pedig még mindig törődnek velük.

I. Előzmények

A világháború utáni első években a kisbarnaki Farkas Ferenc vezette *Magyar Szabadság Mozgalom* (MSzM) számított a legjelentősebb, a magyar menekültekkel foglalkozó szervezetnek. A csoport ahhoz, hogy befolyását és elismertségét növelje, úgy döntött, hogy szükség van egy olyan országgyűlés megtartására, amely a Magyar Királyság és a Szent Korona jogfolytonosságának elvén törvényes kereteket ad a további működéshez.

Az altöttingi országgyűlés létrejötte jogi szempontból is érdekes. Az országgyűlés résztvevői az 1938. évi XIX. törvénycikk alapján választott, 1939-ben megalakult országgyűlést tekintették alkotmányosnak. Ezt nevezzük „39-es” alapnak. Hangsúlyozandó: ezt az országgyűlést senki sem oszlatta fel. Azonban meg kell említeni, hogy az altöttingieknek voltak hibáik is. Rosszul hivatkoztak az 1944. évi VIII. törvénycikkre, amely az országgyűlés mandátumának meghosszabbításáról szól. Az altöttingi iratokban az szerepel, hogy ez a törvény a békekötéstől számított fél évig meghosszabbítja a képviselők megbízatását. Valójában a törvény az 1944. június 9-én lejáró mandátumot egy évvel hosszabbította meg. Másrészt pedig egy olyan békeszerződés megkötéséhez igazították az országgyűlés mandátumát, amelyet sem a Magyar Szabadság Mozgalom, mint szervezet, sem a vele kapcsolatban álló képviselők nem fogadtak el.

A kezdeményező képviselők arra az álláspontra jutottak, hogy közösen fel kell lépniük a szovjet megszállás ellen, és hitet tenni az alkotmány és az emberi jogok mellett. Kinyilvánították, hogy Magyarország a „Nyugati civilizációhoz” tartozik. A cél egy olyan szervezet létrehozása volt, amely tartaná a kapcsolatot a Nyugattal és hirdetné a „magyar igazság” ügyét. Erre a célra az altöttingi országgyűlés korlátozottan ugyan, de szolgálhatott! Ahhoz, hogy a nyugati hatalmak elismerjék a megalakított kormányt, ahhoz az altöttingieknek el kellett volna ismerniük a párizsi békeszerződést és lemondani a Horthy-korszak keresztény-konzervatív politikai rendszerének folytatásáról. Ennek beismerésével azonban kockáztathatták volna a tömegek támogatását, sőt, ekkor már az Egyesült Államokban volt több, az 1945-ös „nemzetgyűlés” vezető személyisége, akikre viszont az amerikai kormány támaszkodott, és létrehozta a *Magyar Nemzeti Bizottmányt* (MNB).

Az altöttingi országgyűlést kezdeményező képviselők az előzetes tárgyalások után 1946 őszen kineveztek egy húsztagú intézőbizottságot, amely a tartandó országgyűlés előkészítésébe kezdett. Az intézőbizottság az aktuális politikai helyzetet nem feltétlenül ítélte meg helyesen, de ez nem róható fel nekik hibaként. Tévedtek, amikor úgy vélték, hogy az amerikai Truman-kormány hajlandó agresszív lépésekre a Szovjetunió ellen. Azt viszont már helyesen ítélték meg, hogy Magyarországnak szüksége lenne egy képviseleti szervre Nyugaton. Egy olyan helyzetben, amikor lehetségesnek tűnt egy újabb háború kirobbanása, elővigyázatosságnak volt tekinthető egy olyan szervezet kiépítése, amely egy Nyugattal szövetséges ellenkormányként is működhet. Azt nem tudhatták, hogy az amerikaiak, az angolok és a franciák is csak hitegették a közép- és kelet-európai menekültek millióit azért, hogy saját politikai céljaik érdekében felhasználhassák őket.

Az intézőbizottság elismerte Horthy kormányzói érdemeit, de elfogadta lemondó levelét is, amelyben kényszer hatására Szálasi Ferencre bízta a hatalmat. Így megüresedettnek tekintették az államfői széket. Ez a lépés is jogi aggályokat vet fel, mivel azt feltételezi, hogy az 1944. március 19-i német megszállás és az október 16-i nyilas puccs után is függetlennek tekintették Magyarországot, de nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy ebben az időben maga Horthy sem tartotta magát kormányzónak. Azonban ha Magyarországot ekkor is független államnak tekintjük, akkor felelős nem csak a törvényhozásért és a jogi folyamatokért, hanem sokszázezer különféle nemzetiségű, vallású, politikai gondolkodású állampolgár halálért és szenvedése miatt is. Ám a magyar állam akkor már egész területén idegen katonai megszállás alatt állott, nemzeti önrendelkezése fokozatosan megszűnt. A bizottság és a későbbi országgyűlés tagjainak a túlnyomó többsége nem eshet azon vád alá, hogy részt vett volna háborús bűnökben vagy egyáltalán elismerte volna, hogy Magyarország ezeket szuverén államként cselekedte. Valószínűsíthető, hogy ebben az esetben az önmagának minél biztosabb jogalapot kialakítani próbáló szervezet azon lépéseiről van szó, amelyek segítségével könnyebbnek vélték megszerezni az amerikai megszálló hatóságok támogatását.

A bizottság nem fogadta el sem a debreceni ideiglenes nemzetgyűlést, sem az 1945-ös választás alapján összeült nemzetgyűlést, mivel azok a szovjet megszálló hatalom ellenőrzőse és irányítása alatt alakultak. (Bár az altöttingi országgyűlés is az amerikai megszállási övezetbe tartozott, a képviselők megválasztásuk idején még egy minden szempontból független állam polgárai voltak, így jogosan léphettek fel a már megszállás alatt választottakkal szemben.)

Végül az előkészítő bizottság arra a következtetésre jutott, hogy az 1939-ben megválasztott országgyűlés bár jogait de facto nem gyakorolhatja, de jure a magyar nemzet és állameszme egyetlen független képviselője. Mindezek alapján a bizottság javasolta az országgyűlés összehívását Altöttingbe.

II. Az Altöttingi Országgyűlés

Az országgyűlés előkészítői felkeresték az amerikai közigazgatási szerveket és a követséget, ahol hallgatólagosan tudomásul vették a készülő eseményt és vállalták a biztosítást. Az amerikai hírszerzés felkészületlenségét mutatja, hogy még akkor is titkos magyar szervezkedésről számoltak be, amikor az MSzM már hivatalos tárgyalásokat folytatott az országgyűlés megrendezéséről a megszálló közigazgatási szervekkel.

A képviselők 1947. augusztus 19-én gyülekeztek az altöttingi Schloss Guttenburgban, ahol nagy többséggel az országgyűlés megtartása mellett döntöttek. A gyűlést megzavarta egy CIC különítmény (az amerikai katonai hírszerzés elnevezése, később megszüntették), amely Farkas vélekedése szerint a Müncheneri Magyar Iroda vezetője, Hennyey Gusztáv közbenjárására próbálta félbeszakítani az eseményt. De valószínűleg elsősorban a fejetlenség és a tájékozódás hiánya idézte elő a váratlan eseményt, amelyet az amerikai helyőrség parancsnoka elsimított.

Az országgyűlés két házának augusztus 20-án hajnali 3 órakor kezdődő együttes ülésén báró Feilitzsch Berthold (Felsőház) és Spett Ernő (*Magyar Élet Pártja* [MÉP]) elnökölt. Feilitzsch a két világháború közötti közélet jelentős alakja volt, a második világháború alatti években a Felsőház alelnökeként, az Etelközi Szövetség elnökeként és a Johannita Lovagrend kommentátoraként dolgozott. Spett Mezőtúr polgármestereként szerzett örök érvényű érdemeket, az 1939-ben megválasztott Országgyűlésben pedig a naplóbíráló bizottság tagja volt. A köszöntő után Bocsáry Kálmán (MÉP) indítványára, az országgyűlés a következő javaslatokat országos határozatként fogadta el:

1. Az országgyűlés megbízatása fennáll, egyedül jogosult az államhatalom gyakorlására.
2. A háború hatására félbehagyott munkát az országgyűlés folytatja.
3. Legfőbb cél: biztosítani a nemzet fennmaradását, szabadságát, függetlenségét, biztonságát és egységét.
4. Az országgyűlés figyelembe veszi a rendkívüli időket és a haladás eszméjét, rendeleteit ezek alapján hozza meg.
5. Az ezeréves Magyarország lakossága jogosult a döntésekre, de ezt csak akkor tudja gyakorolni, ha nincs idegen megszállás alatt.
6. Az országgyűlés elismeri minden nemzet szabadságát és az emberi szabadságjogokat.
7. Magyarország a nyugati hatalmakhoz csatlakozva kívánja elérni felszabadítását.

Incze Antal (*Magyar Megújulás Pártja* [MMP]) azt javasolta, hogy Farkas azonnal alakítson kormányt, nevezzék ki miniszterelnökké és ideiglenes államfővé, ezt az országgyűlés öt ellenszavazattal elfogadta. Farkas megérkezése után letette az esküt, az ülést ezek után berekesztették. A két ház együttes ülése hajnali 4 óra 5 perckor véget ért. Az ügyek gyors lebonyolítása mutatja, hogy előre meghatározott lépésekről volt szó.

Délután 15 órakor Feilitzsch Berthold megnyitotta az országgyűlés következő ülését, Farkas Ferenc ott mutatta be kormányát:

Miniszterelnök-helyettes és pénzügyminiszter: *Liptay Lajos* (Felsőház);

Belügyminiszter: *Esseő Sándor* (MÉP);

Földművelésügyi miniszter: *Máté Imre* (MÉP);

Igazságügy miniszter: *Bocsáry Kálmán* (MÉP);

Kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter: *Tömböly Dénes* (MÉP);

Iparügyi miniszter: *Zsilinszky Gábor* (vegyészmérnök, Bajcsy-Zsilinszky Endre öccse, nem volt képviselő);

Kisgazda miniszter: *Szilvássy Pál* (MÉP);

Nemzetnevelés: *Nyírő József* (író, pap, 1941-től behívott erdélyi képviselő);

Közegészségügyi miniszter: *Incze Antal* (MMP);

Kisbarnaki Farkas Ferenc az állam- és kormányfői, valamint a külügyi- és a honvédelmi tárcát tartotta fenn magának.

Farkas későbbi tanulmányában kiemelte, hogy a kormány tisztában volt az-
zal, hogy nem működhet és nem is kívánt az emigráció vezető szerve lenni.

A kormány nyilatkozatában kifejtette, hogy elfogadja az *Egyesült Nemzetek*, az *Atlanti Charta* és a *Wilsoni pontok* irányadó elveit, ugyanakkor elvárja, hogy a nyugati nagyhatalmak is ezek alapján segítsék Magyarország függetlenségének ügyét. A nyilatkozat tétele után az országgyűlés következő ülését elnapolták. Az altöttingiek többé nem gyűltek össze.

Az altöttingi országgyűlés egyik legvitatottabb pontja, hogy az 1939-es képviselők közül kik és hányan vettek részt az üléseken. A szakirodalmi munkákban és visszaemlékezésekben sem szerepelnek pontosan alátámasztható adatok. Farkas Ferenc 20 évvel későbbi munkája nem tér ki a megjelent képviselők számára. Az országgyűlés teljes jegyzőkönyve pedig a kutatás során nem került elő. Az eddigi adatok alapján 50–60 közé tehető a megjelent képviselők száma. A legmagasabb szám egy 1952-es német külügyi jelentésben található, amelyben 135 képviselőről írnak. Viszont vannak olyan 1939-ben megválasztott képviselők – némelyek később kerültek be az Országgyűlésbe –, akikről biztosan tudható, hogy részt vettek a csonka országgyűlésen.

A 25 ismert képviselőből 4 volt felsőházi tag, 4 behívott képviselő, 13 MÉP tag, 1 a Magyar Megújulás Pártjának tagja és 3 valamely nyilas párt képviselője. Az eddigi adatok alapján cáfolható az a rendszerváltás előtt szűk történész körökben és más menekültcsoportok megbeszélésein elhangzott állítás – amely sajnos a mai napig tartja magát –, hogy az altöttingi országgyűlést egy „nyilas csoport” szervezte volna. Kétségtelen, hogy voltak a képviselők között szélsőjobb oldali beállítottságúak, de a törvényhozók többsége a korábbi kormánypárt soraiból került ki, a létrehozott kormányban pedig összesen egy fő, Incze Antal közegészségügyi miniszter volt szélsőséges párt tagja, de ő sem volt nyilas, hanem Imrédy Béla némileg mérsékeltebb csoportjához tartozott.

III. Az altöttingi kormány „tevékenysége”

A megválasztott kormány kijelentette, hogy nem fog aktívan politizálni, elsősorban a jogfolytonosság miatt érezte szükségesnek létrejöttét. A gyakorlati munkára esélyük sem volt, mivel Farkast már 1947. szeptember 3-ra berendelték a müncheni generálkonzulátusra, hogy a megszálló amerikai hatóságok képviselőinek beszámoljon az altöttingi eseményekről. A helyzet tisztázása érdekében Delmar R. Carlson alkonzul kijelentette a következőket:

1. Semmiféle menekült kormány nem tűrhető az amerikai megszállási övezetben, legyen az nyílt vagy titkos.

2. Menekült- és DP-csoportok politikai tevékenysége a katonai kormányzás rendelkezésébe ütközik.

3. Szervezett menekült- és DP-csoportok által egy másik szövetséges nemzet ellen kifejtett kritika nem tűrhető.

4. Minden menekült kormány megalakítására tett kísérlet azonnal megszüntetendő.

Farkas állítása szerint ennek ellenére a kormány még másfél évig csendes belső munkát végzett. Valójában nincs annak nyoma, hogy a miniszterek ebben a tisztségükben bármiféle tevékenységet folytattak volna, és a politikailag igen aktív Farkas Ferenc sem állam- vagy kormányfőként dolgozott, megnevezéseként a *Magyar Szabadság Mozgalom* elnöki tisztét használta.

Az „altöttingiek” kötelességüknek érezték, hogy Horthy Miklóst is tájékoztassák az eseményekről. Nyíró József és Máté Imre képviselők fel is keresték az egykori kormányzót Weilheimben, de az ő távolléte miatt a nyilatkozatot Horthy István özvegyének, gróf Edelsheim-Gyulai Ilonának adták át 1947. december 12-én. A grófnő apósa nevében közölte, hogy az államfői jogköröket az adott helyzetben nem lehet gyakorolni.

Az altöttingi országgyűlés híre nagy port kavart a politizáló menekültek köreiben. A *Magyar Nemzeti Bizottmány* teljesen elítélte az altöttingi országgyűlést, amelyet egy „nyilas banda” politizálásának tartott. A még csak alakulófélben lévő *Magyar Harcosok Bajtársi Közössége* (MHBK) vezető katonái bár elviekben az 1939-es alapon álltak, és ők maguk sem ismerték el a budapesti kormányt, az altöttingi országgyűlést egy jó szándékú, szerencsétlen eseménynek tartották, amely többet ártott a magyar menekültek ügyének, mint használt. Később többen is felhívták Farkas figyelmét, hogy az országgyűlés szervezésénél és az emigránskormány alakításánál nem vette figyelembe, hogy az 1945 novemberében megválasztott kormányt a nyugati szövetségesek is legitimnek ismerték el. A Hennyey vezette *Müncheni Magyar Iroda* (MMI) hozzáállását jól mutatja, hogy az országgyűlés előestéjén történt incidens mögött a szervezet állhatott. Mivel az MMI tartotta a kapcsolatot az MNB-vel, és több a magyar menekülteket érintő akcióban az amerikai megszállók is hivatalos társként tekintették, helyzetéből kifolyólag sem állhatott a kezdeményezés mellé. Utólag a nyugatnémet külügyminisztériumban is úgy gondolták, hogy hiba volt az országgyűlés összehívása. Mindezen kritikák ellenére szükséges megjegyezni, hogy 1947. au-

gusztus 20-án a menekültek által is ismert nemzetközi viszonyokat figyelembe véve teljesen logikus lépés volt egy országgyűlés tartása, az pedig külön elismerést érdemel, hogy a tervet végre is tudták hajtani.

A hosszas tétlenség után 1949. május 29-re Farkas minisztertanácsot hívott össze Münchenbe, ahol – miután három miniszter már kilépett – kormányával együtt lemondott.

Az Altöttingben megválasztott kormány sikertelenségének egyik fő okának tekinthető – amellet, hogy az adott időszakban a nyugati szövetségesek sem hajlottak elfogadására –, hogy a többi menekültügyi szervezet, elsősorban a *Magyar Nemzeti Bizottmány* is az ellehetetlenítésén fáradozott. Az „1945-ösök” és „1947-esek” között a fő különbség az volt, hogy nem fogadták el egymás alapállításait. A „45-ösök” szemében a világháború után Magyarországon történt események illegitimek voltak, mivel egy megszállt állam területén, egy megszálló hatalom irányítása és ellenőrzése alatt mentek végbe, eldobva a történelmi jogot és hagyományt. Ezzel szemben az 1947-es menekült politikusok a világháború után kialakult politikai rendszert tekintették alapnak, amelyről elismerték, hogy a Szovjetunió veszélyeztette és idővel a kommunisták kezébe játszotta át a hatalmat, de a törvényi keretek demokratikusak voltak. A Horthy-korszakot és annak szellemiségét nem fogadták el, mivel az konzervatív nemzeti, nem pedig demokratikus alapokon nyugodott és felelőssé tették olyan második világháború alatti bűnökért, amelyekért csakis a megszálló németeket és az őket kiszolgáló nyilasokat terhelte a felelősség. A menekültek két csoportjának ugyanaz volt a problémája: nem fogadta el a másik érdemeit, a hibákat pedig túlságosan kihangsúlyozták. Elsősorban azért ítélték el a másikat, amit egy megszálló hatalom kényszerítésére tettek, vagy nem volt módjuk ellene fellépni. Így szinte lehetetlen volt, hogy ez a két csoport közös nevezőre jusson, és közös harcot folytasson Magyarország függetlenségéért.

Az altöttingi országgyűlés fontossága nem csak az elvégzett feladatokban áll. A jogfolytonosság fenntartásának kísérlete nemes és a magyar menekültek által támogatott cél volt, de az adott körülmények között a gyakorlatban nem volt lehetőség a megvalósítására. Az országgyűlés legnagyobb érdeme, hogy ez volt az első olyan komoly politikai rendezvény, amely kísérletet tett a menekültek összefogására. Ha pontokba szedjük a célokat és a megvalósításukat, a következő eredményt kapjuk:

1. Sikerült-e a magyar menekülteket egyesíteni egy tömegrendezvényen és reményt adni nekik a száműzetésben? Igen, minden várakozást felülmúlva.

2. Sikerült-e összehívni egy országgyűlést az 1939-es választás alapján? Igen.

3. Jogosnak tekinthetőek-e az országgyűlés lépései? Ez talán a legnehezebb kérdés, részben igen, részben nem. Jogilag megkérdőjelezhető az altöttingi országgyűlés. De egyrészt a pontos megválaszolás komoly alkotmányjogi vitákat igényel, másrészt pedig el kell fogadnunk, hogy van egy pont, ahol a jog és az

erkölcs szétválnak. Az altöttingi országgyűlés erkölcsi szándékai pedig megkérdőjelezhetetlenek.

4. Volt-e hatása az altöttingi országgyűlésnek a magyar menekültek életére? Részben. A zarándoklat résztvevői örök élménnyel gazdagodtak és az országgyűlés döntései évtizedeken keresztül vitákat gerjesztettek a politizáló menekültek körében, de meghatározó jellegű következményei nem voltak.

5. Fontos volt-e az altöttingi országgyűlés létrehozása? Igen.

V. Összegzés

Altöttingben, 1947. augusztus 20-án a menekült magyarok két legnagyobb eseményére került sor, amelyhez hasonló méretű megmozdulás csak Mindszenty József hercegprímás 1975. május 15-i mariazelli temetése volt. Míg az előbbiek meghatározó értékét az adja, hogy közvetlenül a II. világháború pusztításai után, a szinte elviselhetetlen nyomorban is összegyűltek a magyarok, hogy hitet tegyenek hazájuk és hitük mellett, addig az utóbbi bizonyítja, hogy 30 évvel a száműzetés megkezdése után sem veszítették el a nemzetbe és az Istenbe vetett hitet. Hogy ez így alakult, abban meghatározó szerepe volt az altöttingi országgyűlésnek és zarándoklatnak.

A magyar nemzet tagjai még a száműzetésben sem adták fel nemzeti érzelmüket, hagyományukat, keresztény hitüket. Az altöttingi országgyűlés és zarándoklat ennek a „Magyar Szellemnek” a kiváló példája. Márai Sándor találóan fogalmazta meg: *„A száműzetés egyik titka: lemondani, sértődés nélkül, minden külső igényről. A másik titok: nem mondani le – semmilyen körülmények között – semmiféle belső igényről.”*